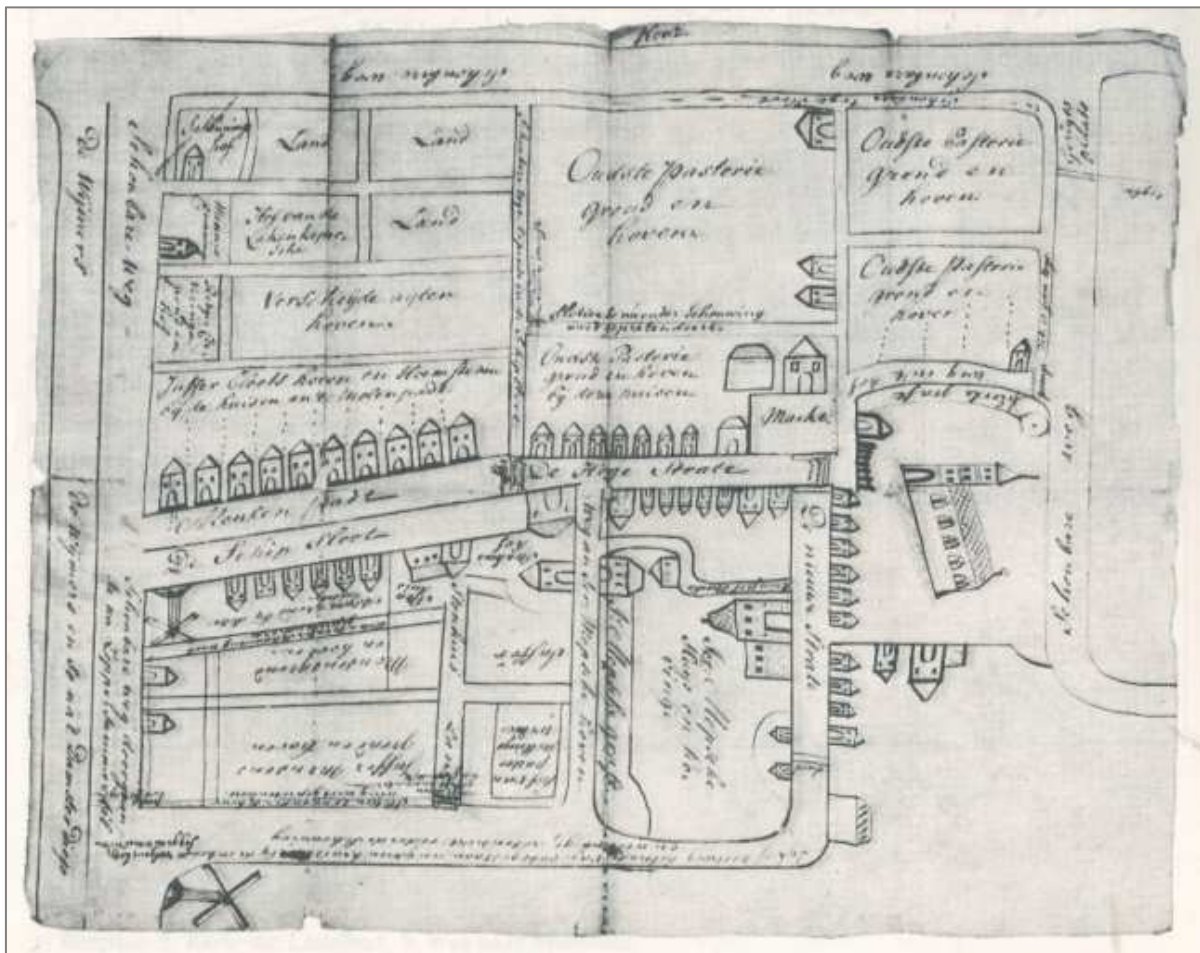

Hogestraat 16 te Loppersum (gem. Loppersum)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Loppersum

plaats: Loppersum

toponiem: Hogestraat 16

bevoegd gezag: gemeente Lopprsum

opdrachtgever: gemeente Loppersm

coördinaten: 345.505/594.741

kaartblad: 7E

onderzoeksmeldingsnummer: 3984961100

beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Loppersum en E-depot

uitvoerder: Libau

auteur: B. Danhof

autorisatie: N. van der Mei

rapport: 15-280

telefoon: 050-3126545

e-mail: archeologie@libau.nl

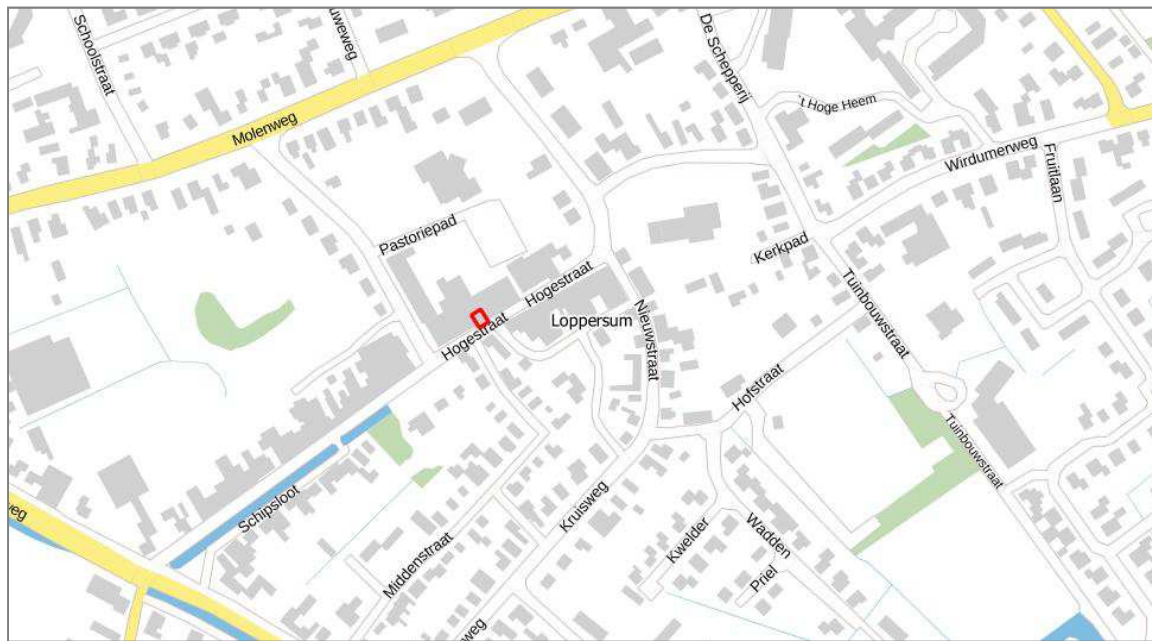

Hogestraat 16 te Loppersum (gemeente Loppersum)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Loppersum, vertegenwoordigd door mw. T. Swijghuizen, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Hogestraat 16 te Loppersum (zie figuur 1). Het planvoornemen behelst de sloop en nieuwbouw van een woning. De werkzaamheden vinden plaats in het kader van de versterkingsopgave met betrekking tot de gaswinning. Voor de sloop en nieuwbouw zullen graafwerkzaamheden plaatsvinden die ten minste 95 cm beneden het maaiveld zullen reiken. Het gebied waar de ingrepen gaan plaatsvinden, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: De ligging van het plangebied Hogestraat 16 te Loppersum is aangegeven met een rood kader (BRT achtergrondkaart).

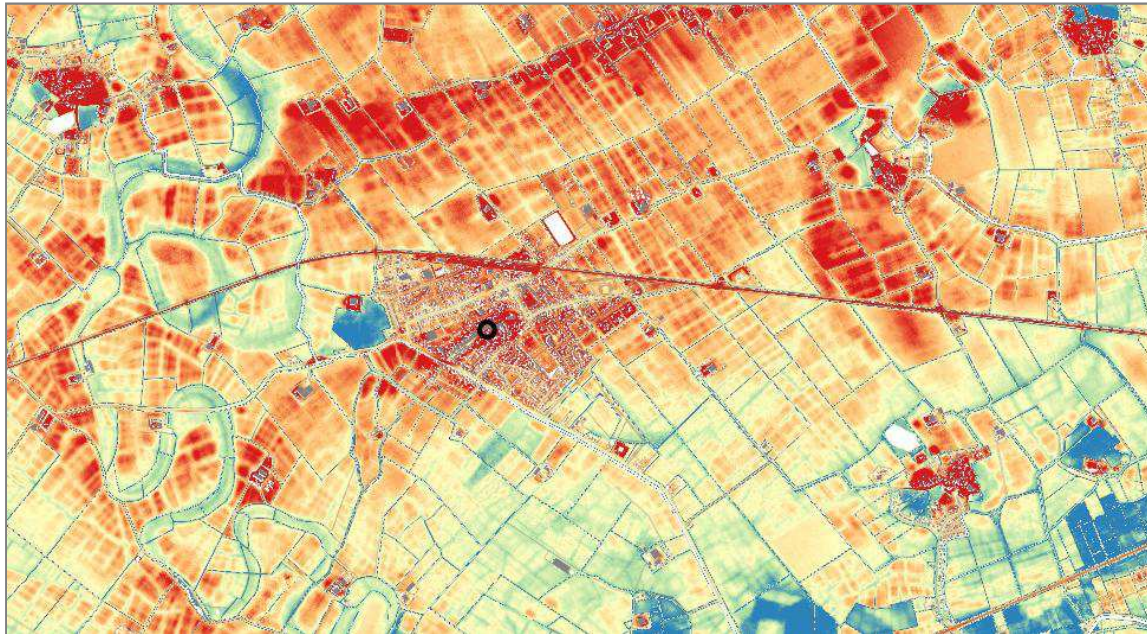
Landschappelijke en aardkundige informatie

Loppersum ligt in het voormalige kwelderlandschap van de streek Fivelingo, zo genoemd naar de rivier de Fivel die ten westen van Loppersum stroomde. Op de kwelders, en dan met name op de hogere delen ervan, ontstonden nederzettingen. Vanaf de midden ijzertijd werd het vanwege de zeespiegelstijging nodig deze op te hogen tot wierden. Ook Loppersum is in oorsprong een wierdedorp. Sinds de aanleg van dijken, dat vanaf de late middeleeuwen plaatsvond, was het niet meer noodzakelijk op wierden te wonen. Grotere kernen breidden zich vanaf die tijd uit tot buiten de wierde en op de voormalige kwelders werden nieuwe boerderijen op onverhoogde erven gesticht.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat de wierde Loppersum is aangelegd op een kwelderwal- of oeverwalachtige vlakte (code Mv9) en een kwelderflank (code Mv8; zie bijlage: *Fysisch geografische kaart*). De wierde Loppersum (code t) is op deze kaart te klein weergegeven. Deze loopt in werkelijkheid verder door in oostelijke richting en omvat ook het gehele middeleeuwse kerkhof en de aangrenzende huizen. Omdat de wierde Loppersum volledig bebouwd was, is deze in de late 19de en vroege 20ste eeuw niet ten prooi gevallen aan de commerciële afgravingen voor het winnen van vruchtbare wierdegrond. Ten westen van Loppersum zijn de oude dichtgeslibde meandergeulen (code MI3) van de Fivel nog in de ondergrond herkenbaar. Aan de noordzijde werd Loppersum van de zee afgeschermd door een grote kwelderwal (code Mw1). Ten noorden daarvan ligt een zeeboezemvlakte (code Mv4), dit is de voormalige zeeboezem van de Fivel.

Op de bodemkaart is Loppersum gekarteerd als bebouwd gebied. Gelet op de omgeving ligt de wierde Loppersum op kalkarme leek-/woudeerdgronden met zavel (code pMn55C; zie bijlage: *Bodemkaart*) en op kalkarme poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel (code Mn15C).

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de wierde Loppersum duidelijk herkenbaar aan de hoge ligging ervan (zie figuur 2 en bijlage *AHN2-kaart*). Ook de kwelderwallen die ten noorden en noordoosten van het plangebied liggen zijn herkenbaar op de hoogtekarta. De oude meanders van de rivier de Fivel zijn ook goed zichtbaar op de hoogtekarta.

Figuur 2: Hoogteverschillen in en rondom het plangebied (www.ahn.nl). De rode, oranje en gele tinten op de kaart geven de relatief hoge delen van het landschap aan; de groene en blauwe tinten de relatief lage delen. De ligging van het plangebied Hogestraat 16 te Loppersum is globaal aangegeven met een zwarte cirkel.

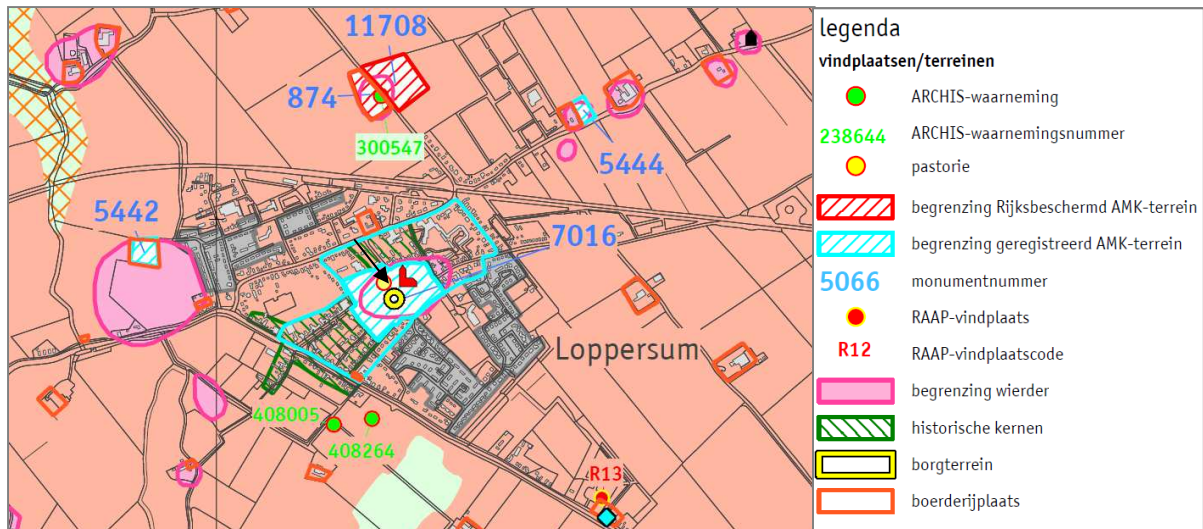
Archeologische en historische informatie

Het plangebied ligt op de wierde Loppersum, die uit de ijzertijd dateert. Door de ligging aan de Fivel ontwikkelde Loppersum zich tot een handelsplaats. In de late middeleeuwen verlandde de Fivel meer en meer en werd de langs de zuidkant van Loppersum gegraven waterweg, de Wijmers, de belangrijkste handelsroute. Rond 800 werd de wierde uitgebreid voor de bouw van een kerk. Loppersum werd in de middeleeuwen een kerkelijk centrum; het was de hoofdplaats van de gelijknamige proostdij waartoe 26 kerspelen behoorden.

Door eeuwenlange ophoging (met zowel ophogingspakketten als afvallagen) is een dik pakket van wierdelagen ontstaan. Tijdens booronderzoek is aangetoond dat wierdelagen vanaf 40 cm onder het maaiveld en plaatselijk op een diepte van ten minste 2 m onder het maaiveld voorkomen (Miedema, 2000; catalogusnr. 7En114). De vondsten die in het verleden in Loppersum gedaan zijn betreffen onder andere aardewerk uit de ijzertijd en latere perioden, munten uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen, een lanspunt en een mantelspeld uit de vroege middeleeuwen en een benen fluit uit de middeleeuwen (Miedema, 2000; Collectie NAD Nuis).

Op de archeologische verwachtingskaart en beleidskaart van de gemeente Loppersum (RAAP, 2008) is weergegeven dat het plangebied binnen een AMK-terrein valt (lichtblauw gearceerd) en dat het plangebied op een wierde ligt (paarse omlijning; zie figuur 3).

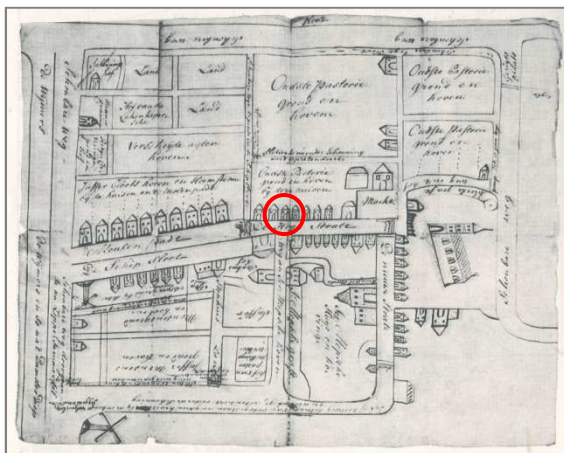
De AMK-terreinen in de omgeving van het plangebied betreffen een wierde uit de late ijzertijd (AMK-terrein 11708), een vrijwel geheel afgegraven wierde uit de middeleeuwen (AMK-terrein 5442) en een huiswierde uit de late middeleeuwen (AMK-terrein 5444). Verder ten noorden van Loppersum liggen nog een drietal huiswierden waarvan twee uit de late middeleeuwen dateren (AMK-terrein 5443 en AMK-terrein 11742) en één uit de vroege middeleeuwen (AMK-terrein 5430).

Figuur 3: Uitsnede uit de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Loppersum (RAAP, 2008). De ligging van het plangebied Hogestraat 16 te Loppersum is globaal aangegeven met een zwarte pijl.

Op een kaartje uit circa 1730 is te zien dat aan de noordzijde van de Hogestraat destijds acht gebouwen aanwezig waren en een marktplein (Formsma, 1987: p. 222; zie figuur 4). Ten noorden van deze gebouwen is geen bebouwing aanwezig. Het onbebouwde gebied is onderdeel van de “Oudste pastorie grond en hoven”.

Op de Kadastrale Minuut uit 1826 (gemeente Loppersum, blad E2) zijn aan de Hogestraat meerdere gebouwen aangegeven. Het is niet zeker of dit nog dezelfde gebouwen zijn als in de 18de eeuw. Het gebouw dat op figuur 5 rood gearceerd is komt globaal overeen met de locatie van het plangebied. Het pand was destijds in eigendom van de rentenier Jan Reinders Duursema. Het naastgelegen pand aan de zuidwestzijde, dat vermoedelijk ook deels overlapt met het plangebied, was destijds in eigendom van (medisch) dokter Jakob Hermans. Op basis van de topografische kaarten uit 1925 en 1950 (KadViewer) kan worden vastgesteld dat het plangebied constant bebouwd is geweest. De huidige bebouwing dateert uit 1900 (BAGviewer)

Figuur 4: Hogestraat 16 en omgeving in 1730 (bron: Formsma, 1987: p. 222). Het plangebied is globaal omlind.

Figuur 5: Hogestraat 16 en omgeving in 1832 (Kadastrale minuut gemeente Loppersum, sectie E2; bron: HisGis groningen). Het plangebied is globaal (rood) omlind en aangegeven met een pijl.

Overweging en advies

In het plangebied zijn wierdelagen van de wierde Loppersum aanwezig waarin zich sporen van bewoning vanaf de ijzertijd tot in de nieuwe tijd bevinden. De bovengrond in het plangebied zal gedeeltelijk verstoord zijn door de bouw en sloop van eerdere woningen. Onder de verstoorde laag zullen intacte wierdelagen

aanwezig zijn. Naast de locatie van de voormalige bebouwing kunnen intacte archeologische resten al direct onder de bouwvoor voorkomen.

Derhalve adviseert Libau om de graafwerkzaamheden op de locatie Hogestraat 16 te Loppersum onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden. Voor het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een door het bevoegd gezag goedgekeurd Programma van Eisen benodigd.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Hoogtekaart;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische verwachtingskaart en beleidskaart, Regio Noord-Groningen. Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732, eindversie 3 september 2008. RAAP Archeologisch Adviesbureau en Deltares.

Archis, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

BAG Viewer, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Formsma, W.J., R.A. Luitjens-Dijkveld Stol & A. Pathuis, 1987. *De Ommelander borgen en steenhuizen. Tweede druk met aanvullingen en verbeteringen*. Van Gorcum, Assen/Maastricht.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Miedema, M., 1999/2000. West-Fivelingo, 600 vC – 1900 nC. Archeologische kartering en beschrijving van 2500 jaar bewoning in Midden-Groningen. *Palaeohistoria* 41/42, pp. 237-445.

Noordelijk Archeologisch depot te Nuis (www.nadnuis.nl). De collectie is online te raadplegen.

HisGIS, Historisch geografisch informatiesysteem (www.hisgis.nl).

KadViewer (kadviewer.kademo.nl)

Luchtfoto's Google Maps (maps.google.com) en Bing Maps (www.bing.com/maps).

Schroor, M. 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M. 1997. *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-Projekt Uitgevers / Rijksarchief Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Archeologische periodes

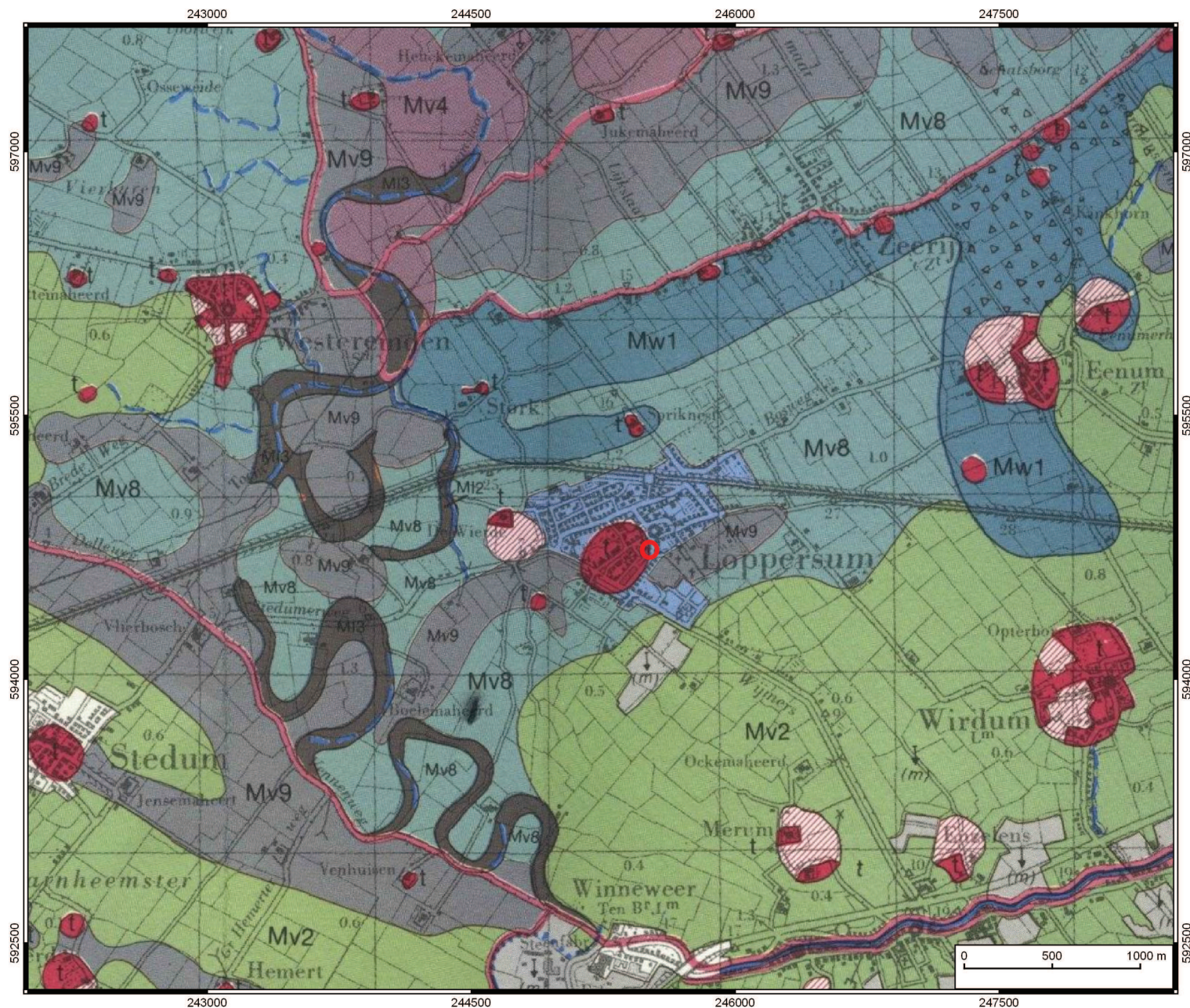
paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Hogestraat 16 te Loppersum

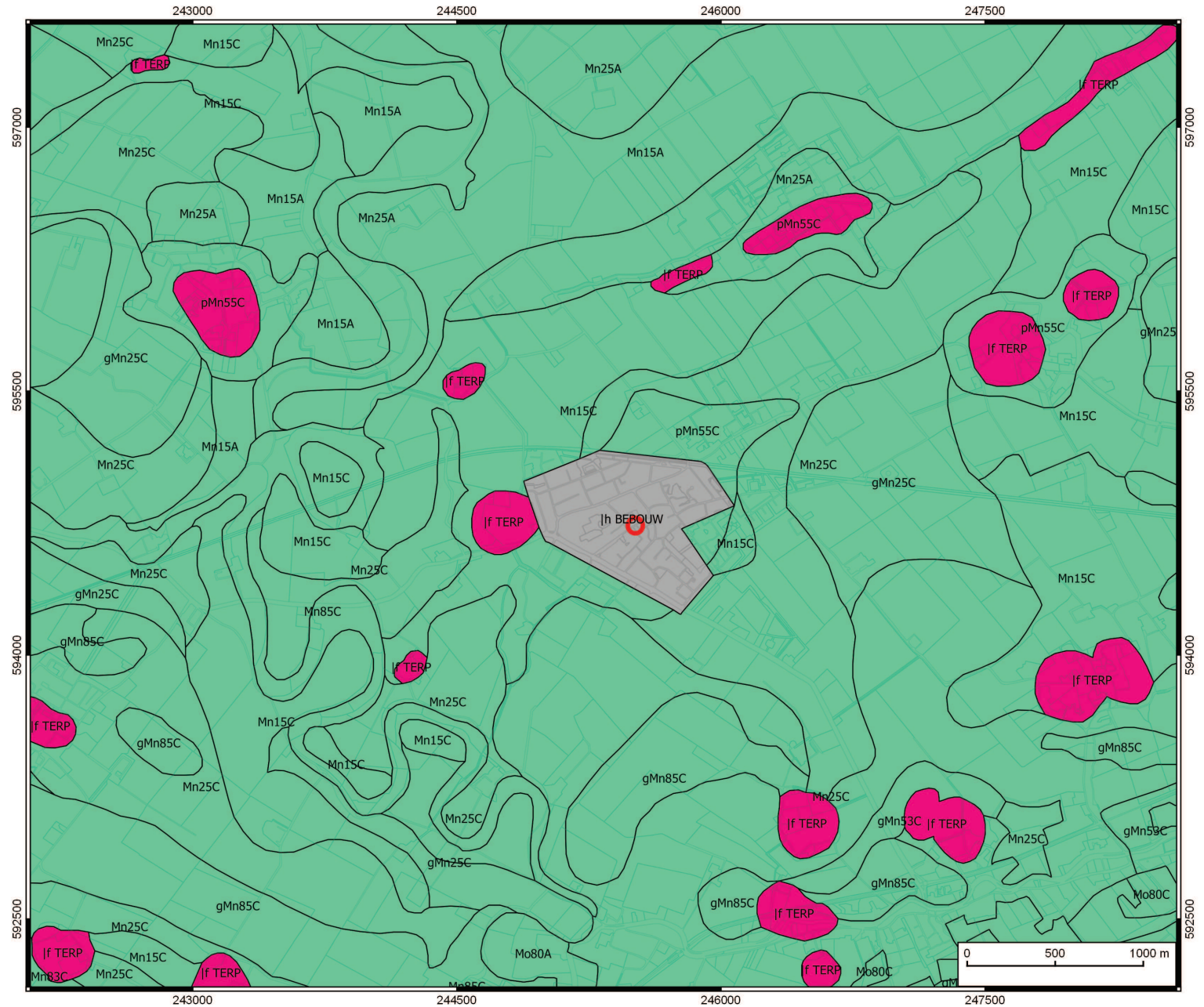
Legenda

- Plangebied Hogestraat 16 te Loppersum
- Afgraving/ophoging/vergraving
- Bebouwde kom
- MI2 - Afgesneden meandergeul
- MI3 - Meandergeul
- Mv2 - Vlakke getij-afzettingenvlakte
- Mv4 - Zeeboezemvlakte
- Mv8 - Kwelderflank
- Mv9 - Kwelder/oeverwalachtige vlakte
- Mw1 - Kwelderwal

Bodemkaart

Hogestraat 16 te Loppersum

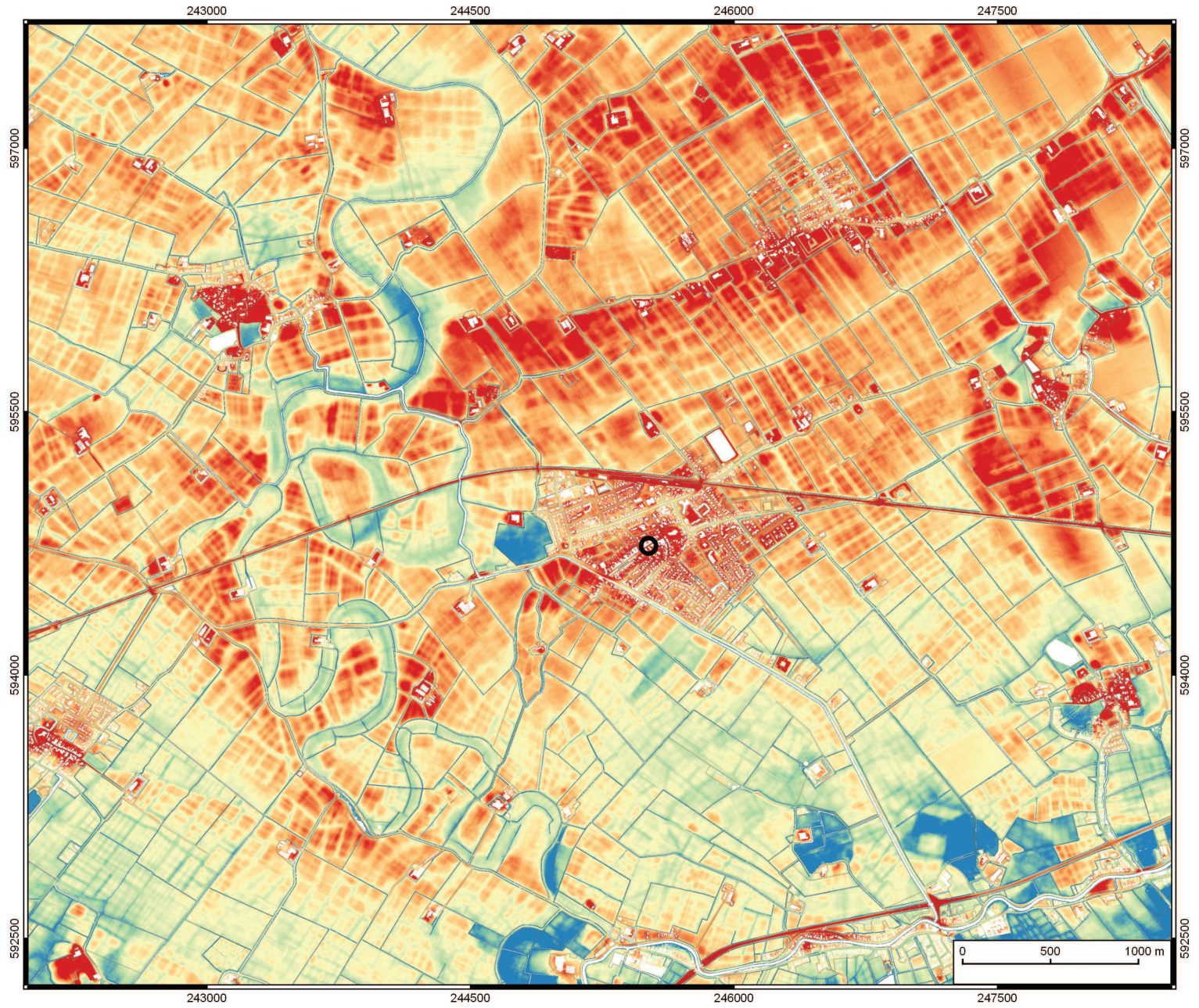
Legenda

- Plangebied Hogestraat 16 te Loppersum
- If TERP
- Ih BEBOUW
- gMn25C: Knippige poldervaaggronden; zware zavel profielverloop 5
- gMb53C: Knippige poldervaaggronden; zavel, profielverloop 3
- gMn83C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 3
- gMn85C: Knippige poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- kMn63C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 3
- Mn15A: Kalkrijke poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn15C: Kalkarme poldervaaggronden; lichte zavel, profielverloop 5
- Mn25A: Kalkrijke poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn25C: Kalkarme poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn85C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 5
- Mo80A: Kalkrijke nesvaaggronden; klei
- Mo80C: Kalkarme nesvaaggronden; klei
- pMn55C: Kalkarme leek-/woudeerdgronden; klei, profielverloop 5

AHN2-kaart

Hogestraat 16 te Loppersum

Legenda

□ PLangebied Hogestraat 16 te Loppersum

NAP hoogte in meters

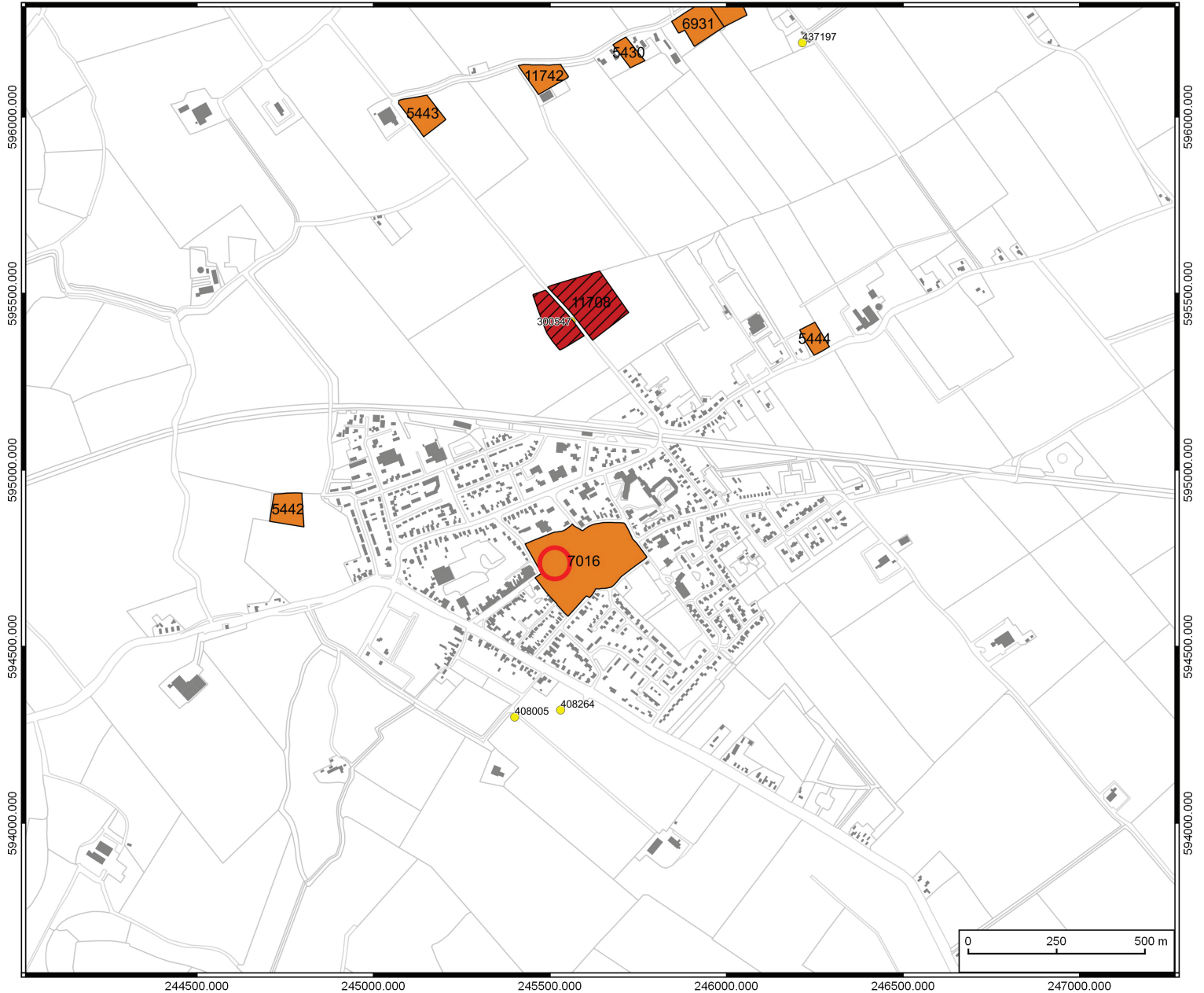
- 0.637934
- 0.229634
- 0.178666
- 0.586966
- 0.995266

Kaart archeologie

Hogestraat 16 te Loppersum

244500.000 245000.000 245500.000 246000.000 246500.000 247000.000

Legenda

- Plangebied Hogestraat 16 te Loppersum
- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd
- Archeologische vondstmeldingen
- Archeologische waarnemingen

